

DE HEKS VAN LIMBRICHT

Eerder verschenen van Susan Smit

Heks (non-fictie)

Wijze vrouwen (non-fictie)

Elena's vlucht (roman)

De zweefmolen (non-fictie)

Wat er niet meer is (novelle)

Vloed (roman)

Zoals jij bemint (verhalenbundel)

Wijze mannen (non-fictie)

Gisèle (roman)

De eerste vrouw (roman)

Hotel Hartzeer (samen met Marion Pauw)

Tropenbruid (roman)

Susan Smit

De heks van Limbricht

Roman

LEBOWSKI PUBLISHERS
AMSTERDAM 2021

© Susan Smit, 2021

© Lebowski Publishers, Amsterdam 2021

Omslagontwerp: bij Barbara

Omslagbeeld: Suzanne Jongmans, 'Lightness of Being'

Auteursfoto: Hans van Brakel

Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 488 5960 3

ISBN 978 90 488 5961 0 (e-book)

NUR 301

www.lebowskipublishers.nl

www.susansmit.nl

www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Lebowski Publishers is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Meld je aan voor de nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van de nieuwste boeken van Lebowski Publishers via www.lebowskipublishers.nl/nieuwsbrief

Alle rechten voorbehouden

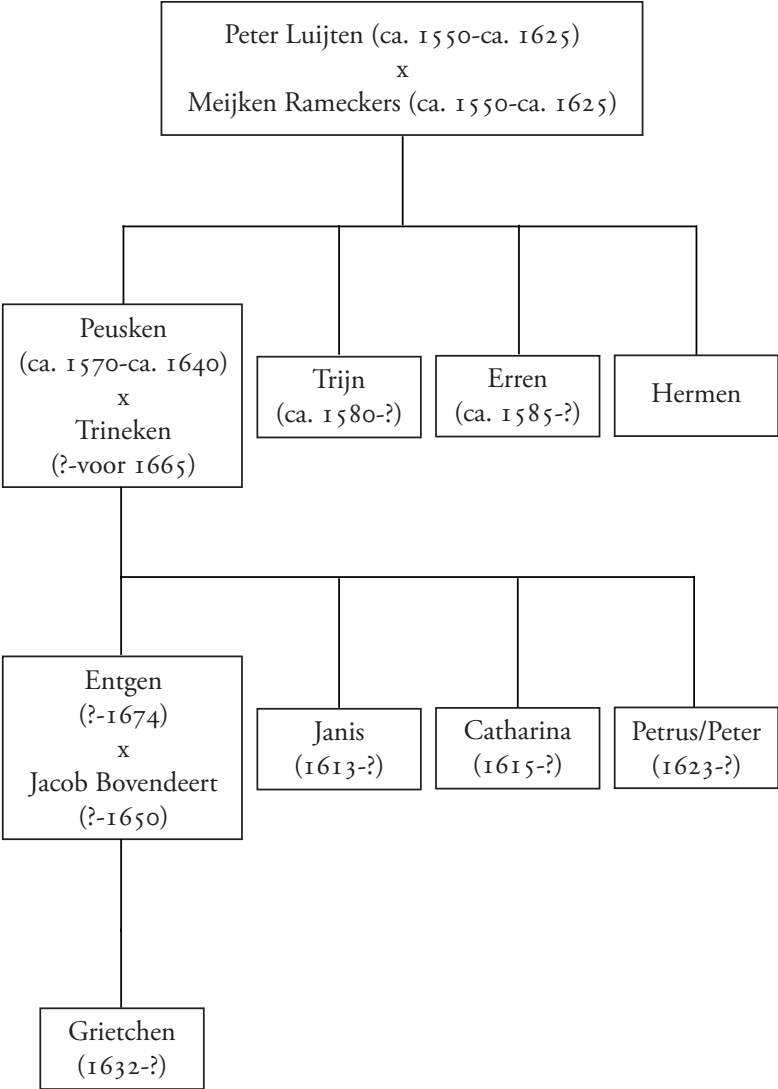
Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

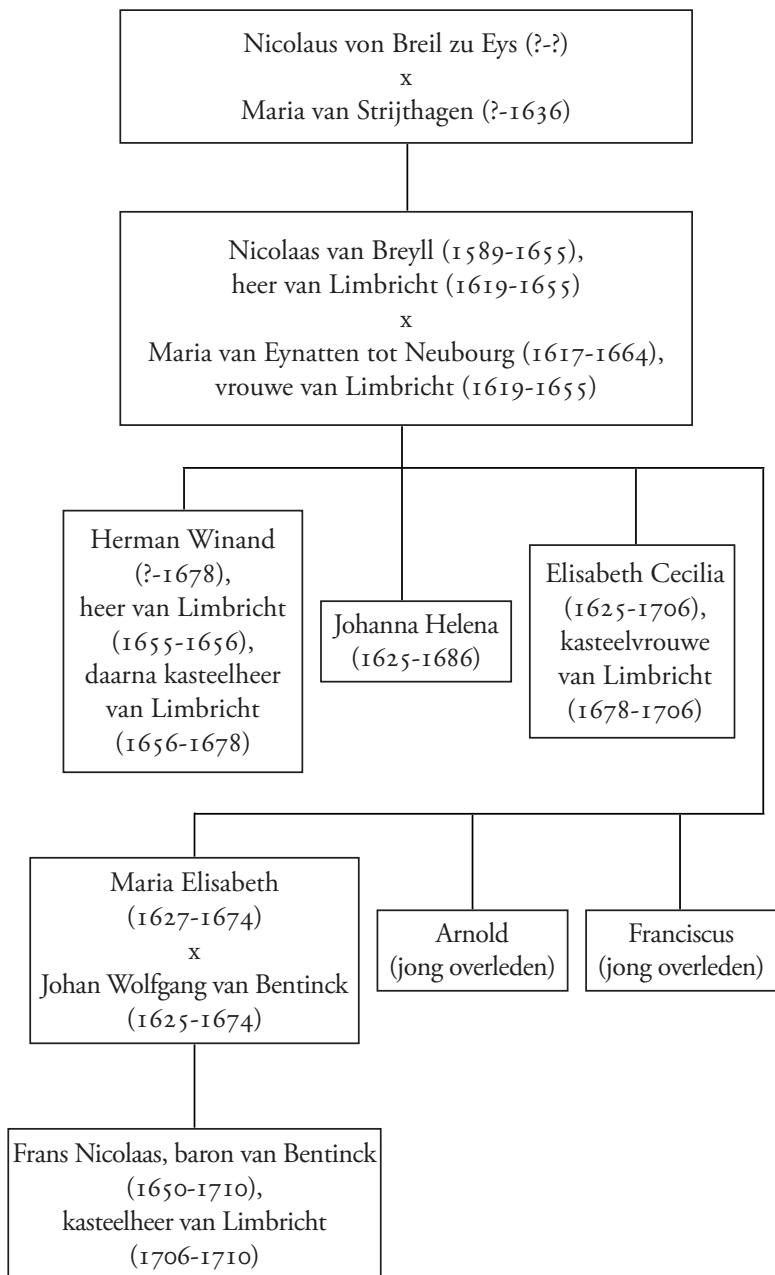

Voor al die vrouwen die in drommen achter me staan,
die zijn gekleineerd, bespot, verdacht gemaakt, uitgeslo-
ten en in het ergste geval ter dood gebracht. Voor jullie
bloeit elke mei de witte jasmijn.

‘Utopie: een wereld waarin alleen nog maar verschillen
zouden bestaan, zodat jezelf onderscheiden niet meer
gelijk zou staan aan jezelf uitsluiten.’

Roland Barthes, 1975.

Omgeving Limbricht, Einighausen, Berg en Sittard, rond 1600-1800.

I

Juli 1674

Het eerste ochtendlicht dringt binnen als ik de luiken open en aan weerskanten van de ramen vastzet. Een roze en gelige gloed zet de horizon in lichterlaaie, als een hemelse brand. Een dunne ochtendmaan is schuchter aan haar terugtocht begonnen. De akker ligt er nog slaperig bij. De wintergerst kan binnenkort gezaaid worden en niet lang daarna de wintertarwe.

Ik huiver van de frisse bries en begin me aan te kleden. Over mijn slaaphemd rijg ik een lijfje van donkerbruine, zware stof vast. Ik stap in een zwarte rok en wikkel mijn middelband eromheen. Dan een zwart schort. Mijn vlecht, grijs en elk jaar dunner, steek ik op en stop ik onder een wit mutsje.

Een hels kabaal doet me verstijven. Het lijkt wel of er met hamers op mijn deur wordt getimmerd. Het bonken houdt aan terwijl ik me naar de deur spoed. Met trillende vingers haal ik de deur van de grendel. Hij zwaait open en mannen met musketten dringen binnen en lopen me bijna omver. Het zijn soldaten. Twee ervan grijpen me bij mijn armen vast.

‘Wat doen jullie?’ gil ik.

‘Je staat onder arrest,’ zegt een van hen.

‘Waarvoor in godsnaam? Ik heb niets gedaan.’

‘Dat hoor je straks wel.’

Ik krijg nog net de tijd om mijn klompen aan te doen en mijn omslagdoek om te slaan en dan drijven ze me naar buiten, een open paardenkar in. Een van de soldaten gaat naast me zitten, alsof ik als een jonge meid uit de kar zou kunnen springen en weg zou kunnen rennen. Ik hou mijn armen voor mijn borst

gevouwen om mijn wild kloppende hart tot bedaren te brengen.

We rijden de weg af, in de richting van Limbricht. De luiken van de boerenhuizen en hoeven die we passeren zijn in de vroegte nog gesloten. Het verbaast me niet dat we uiteindelijk door de toegangspoort van het kasteel rijden. De kar stopt op het voorplein.

Een man met een hoge hoed staat ons op te wachten. Ik heb hem nog gekend toen hij een jongetje was. Als ik naar hem kijk, zie ik een te grote broek wapperend om dunne beentjes voor me, ook al draagt hij nu de formele kleding van een heer van de wet.

‘Entgen Luijten,’ zegt de man op plechtige toon, ‘als gerechtsbode deel ik u mede dat u heden, 10 juli 1674, op last van de schout en schepenen van Limbricht, bent aangehouden op verdenking van hekserij of kwade toverij.’

Ik krijg geen kans om iets terug te zeggen. De soldaten voeren me al het plein over, langs het melkhuis de brug op. De deur onder het bordes van het kasteel wordt geopend en met de loop van zijn musket in mijn rug duwt een soldaat me naar binnen, de trap af. De geur van versgebakken brood dringt in mijn neus. We lopen door een keuken – de keukenmeiden bij de oven staren me verbaasd aan – naar een schemerige en vochtige ruimte met stro op de vloer. Voor ik me om kan draaien is de deur dichtgevallen. Rammelend wordt hij op slot gedraaid.

Ik loop door de kerker heen en weer, probeer mijn paniek te bezweren door mijn gedachten te ordenen. Langer dan een week of twee zal dit niet duren. Ik zal mijn zaak bepleiten en dan zullen ze me wel moeten vrijlaten. De beschuldiging valt met geen enkel bewijs te onderbouwen: klacht afgewezen. Het is een verspilling van tijd en moeite.

Niemand weet dat ik hier ben, geen mens heeft me onderweg gezien. De komende dagen zal het hoogstens de molenaar opvallen dat ik geen eieren en melk voor meel ruil. Mijn vriendin Neele zal misschien eens voor een gesloten deur staan. Mijn

buurman Rhenier Hermans zal merken dat ik me niet op de akker laat zien en hij en zijn vrouw zullen de kippen, hoender, konijnen en varkens kabaal horen maken omdat ze niet gevoerd worden. Ze zullen zich wel over mijn dieren ontfermen. Ze zouden mij nog geen witte kool geven als ik verhongerde, zuinig als ze zijn, maar dieren laten verrekken doen ze niet. De mest gebruiken ze voor hun eigen land, dat wel.

Over vier dagen is het zaterdag, marktdag op de Platz hier een steenworp vandaan. Dan zullen ongetwijfeld de eerste praatjes de ronde doen en anders horen ze het zondag wel in de preek van pastoor Kusters. De pastoors van de Sint-Salviuskerk zijn zolang ik me kan herinneren spreekpoppen van de kasteelheer.

‘Zij die met de duivel paren, zullen vroeg of laat door Gods toorn geraakt worden,’ hoor ik Kusters al donderend zeggen.

Daarna wijdt hij vast een paar welluidende zinnen aan kasteelheer baron Herman Winand van Breyll, die als dienaar van God waakt over de veiligheid en het zielenheil van de dorpelingen. Tot slot bidden ze gezamenlijk dat de machten van het kwaad, onder aanvoering van de boosaardige Lucifer, terug in het gareel worden gedwongen.

De Limbrichtenaren zullen opkijken van mijn arrestatie, maar mijn lot bejammeren doen ze niet, behalve Neele dan. Eerder rakelen ze met glimmende ogen oude verhalen op. De een heeft verdachte voortekenen gezien – een zwarte kraai of een kring om de maan –, de ander ziet zijn wantrouwen eindelijk gerechtvaardigd, een volgende gelooft dat mijn ziel nog te redden valt. Het zal allemaal wel. Ik geef er geen koeienkont om wat ze over me zeggen.

‘Daar heb je die ouwe kraai,’ zeggen ze vaak als ik eraan kom. Of erger. Mijn gehoor is nog goed, zeker voor een 74-jarige, en daar rekenen ze niet op, want ik laat nooit merken dat ik ze heb verstaan. Je doof houden scheelt een hoop trammelant. Ik speel ook vaak dat ik niet meer goed zie, zodat ik de mensen met goed

fatsoen kan negeren. Alleen als iemand rakelings langs me loopt, knik ik gedag. Het is een van de zegeningen van oud zijn.

Mensen lachen om mijn ijzeren onbewogenheid, maar ergens hebben ze er ook respect voor. 'Die taaie krijg je niet gek,' zeggen ze achter mijn rug, even bewonderend als vals. Zelf zijn ze als de dood om hun naam te schaden. Ze laten zich hoeden als makke schapen, om vooral maar niet uit de toon te vallen. Alles offeren ze aan die goede reputatie op: hun verlangens, hun instincten, het beetje levensvreugde dat ze zouden kunnen putten uit hun miserabele leven, want vreugde en lichtvoetigheid zijn een ingang voor de streken van de duivel. Ze vlijen hun halzen vrijwillig in de drievoudige wurggreep van kerk, kasteelheer en gemeenschap.

Mijn aanwezigheid op de achtergrond geeft hun een vertrouwd gevoel. Ik ben het veilige bewijs dat sommige dingen nooit veranderen. Ik hoor bij Limbricht als de oude beuk op de Platz die alle stormen heeft doorstaan en misschien wat gehavend is, maar rechtvereind staat.

In de kerker is het koel, ook al is het hoogzomer. In de winter moet het hier ijskoud zijn. De stenen muren zijn dik en half onder de grond verscholen. Boven in de gewelven, diep in de muur verzonken, zitten vier smalle vensters waar daglicht doorheen komt. Alleen langs de kieren van die vensters en die van de deur komt frisse lucht binnen. Vandaag schijnt de zon, het licht valt in dunne gouden banen langs de muren op het bleekgele stro op de grond.

Aan het einde van de dag klinkt er gerommel aan de deur. Een bleke, slungelige jongen van een jaar of achttien komt binnen, ik herken hem als een van de zoons van de smid. Zijn oudere broers werken allemaal bij hun vader en het moet een hele eer voor de familie zijn dat hij als schoutjongen voor de schepenbank werkt. Hij heeft een tinnen bord met eten bij zich.

‘Goeienavond,’ zeg ik.

Ik zal zijn naam ooit wel hebben gehoord, maar hij is me ontschoten. Zijn afwerende houding maakt dat ik er niet naar durf te vragen.

‘Ook goeienavond,’ mompelt hij.

Hij zet het bord op de grond, een stukje bij me vandaan. Het is een dunne, grijzige soep waarin de lepel is weggezakt. Erbovenop drijft een stuk brood. Dan loopt de jongen naar de hoek om de emmer waar ik mijn behoefte in heb gedaan te pakken. Ik wend mijn hoofd af om de walging op zijn gezicht niet te hoeven zien. Wanneer hij met de emmer langs me loopt, dringt de geur van ontlasting mijn neus binnen. Ik krimp ineen van schaamte.

‘Wanneer gaan ze me verhoren?’ vraag ik.

Hij geeft geen sjoege.

‘Heb je daar iets over gehoord?’ dring ik aan.

Hij haalt zijn schouders op en loopt, zonder me aan te kijken, de kelder uit.

Daar raak je aan gewend als je ouder wordt, dat mensen je niet meer aankijken. Ouderdom is bij vrouwen kennelijk lelijk, beschamend, bedreigend. De blik van mensen gaat langs je heen, richt zich op iets achter je of naast je. Jij bent een hinderlijke belemmering van hun zicht – ontdaan van schoonheid, vruchtbaarheid en daarmee nut.

Ik kijk naar mijn handen. Aderen lopen als blauwige slangen over de pezen. De huid is gerimpeld, met bruine vlekken die uit het niets zijn verschenen en nooit meer zijn weggegaan. Het zijn de handen van een oude vrouw.

Ouder worden begint met de onderrug die opspeelt wanneer je te lang in dezelfde houding hebt gezeten of gewerkt. Daarna voel je een stramheid in de botten en gewrichten opkomen die de hele dag niet meer weggaat. Er beginnen geluidjes te klinken wanneer je een schouder optrekt of een knie buigt. Ledematen worden onwillig.

Met verwondering bekijk ik dit kromgegroeide lichaam, deze handen die trillen. Elke beweging gaat traag, hortend en stotend, terwijl ik een vloeiende lijn in gedachten had. En toch. Ergens daarbinnen hoor ik nog steeds dezelfde melodie. Mijn hart is niet oud.

Thuis zou ik op dit uur met wat verstelwerk in mijn stoel bij het venster hebben gezeten. Al jaren woon ik alleen, al voelt het niet zo. Met zes kippen, twee konijnen, twee varkens, een hoender, een kat die rondjes om je voeten draait en twee koeien die loeiend op je af komen lopen wanneer je de wei in komt, kun je moeilijk beweren alleen te zijn. Maar de mensen zijn me ontvallen. Wanneer je zo oud bent als ik is de Dood, die laffe maar vasthoudende sluiper, al achter iedereen die je lief is aan gegaan. Het is boven drukker en gezelliger dan hier beneden. De meeste van mijn dierbaren heb ik in de aarde moeten laten zakken. Er zijn dagen geweest dat ik heb gebeden dat hij me kwam halen, maar de Dood liet me pesterig met rust. Hij beslist en geen ander. Ook naar de hoge heren van Limbricht, die me ongetwijfeld met een beschaafd proces uit de weg willen ruimen, zal hij niet luisteren.

Wanneer de tijd daar is, zal ik ze precies vertellen hoe ik erover denk. Mijn hele leven heb ik zelf mijn zegje gedaan, geen kerel hoeft dat voor me te doen. Ze mogen me dan achter mijn rug uitlachen, maar als ik praat wordt er naar me geluisterd. Als ik eraan kom, weet iedereen dat ik iets te zeggen heb. Nog altijd.

‘Zie je dat, Entgen?’ vroeg mijn zusje Catharina en ze knikte opgetogen naar de overkant van de kamer.

Ik volgde haar blik. ‘Vier bedstedes!’

In Lutterade sliepen we naast elkaar op de grond, op een matras gevuld met kippen- en ganzenveren, en onze ouders een stuk verderop. We openden de houten deurtjes.

‘Nooit meer jouw voet tegen mijn rug of een knie van Peter in mijn zij,’ zei Catharina met een zucht.

‘En nooit meer jouw gesnurk in mijn oren, wat dacht je daarvan?’

Ze gaf me een duw, zonder haar ogen van de bedstee af te wenden.

Catharina was gewend dat er voor haar gezorgd werd; door onze moeder, maar vooral door mij, haar oudste zus. Nu ze vijftien was begon ze zich anders te bewegen – beheerster en bewuster. Er lag een laagje behaagzucht in de manier waarop ze haar ogen opsloeg, haar krullen uit haar gezicht wegstreek. Het kinderlijke, waar ik zo op gesteld was, begon te verdwijnen en maakte plaats voor iets bestudeerds waar ik aan moest wennen.

Het ergerde me ook, als ik eerlijk was. Misschien omdat ikzelf die overgang naar vrouwwording moest overslaan, of althans het elegante, kokette deel ervan. Ik was rechtstreeks van kind naar zorgzame moeder voor mijn broers en zus gegaan.

In 1630, het jaar dat de bouwwerkzaamheden van het kasteel van Limbricht afgerond werden, verhuisde ik met mijn ou-

ders, broer en zus naar Limbricht. Onze andere broer Janis was bijna achttien en net het huis uit. We kwamen uit Lutterade, een dorpje met een stuk of dertig huizen, een paar kilometer verderop. Het grensde aan dezelfde weidse Graetheide als waar Limbricht aan lag. De omgeving was me vertrouwd; de grassen en golvende heuvels, de zachte paarse bloemengloed die er vanaf augustus overheen lag. Maar het huis dat we betrokken leek in niets op ons oude onderkomen.

In Lutterade woonden we welbeschouwd in een hut met twee ruimtes. Een om te koken, leven, eten en slapen en de andere om voedsel te bewaren en hout op te slaan. Hij was opgetrokken uit een houten balkenkarkas, opgevuld met een vlechtwerk van stro en leem, en vanbuiten zwart geteerd. Als de vorst streng genoeg was moesten we de kalveren binnenlaten. Er hing een eeuwige kille tocht die door de kieren waaide en vanuit de grond opsteeg, terwijl het huis toch muf bleef ruiken. In de winter was het er ijskoud, in de zomer om te stikken zo warm.

Ons nieuwe huis was van stevig steen gebouwd, geen zuchtje wind kwam erdoorheen. Het dak was gedekt met een dik pak stro, groen van de mossen die erop waren gaan groeien. Door paars en groen getinte glas-in-loodruitjes, met ijzeren tralies ervoor, viel gefilterd daglicht binnen.

Mijn vader Peusken was veldbode op de Graetheide. Hij moet iets goed gedaan hebben, want hij werd door de schepenbank gevraagd om zijn werk op de heide en akkers bij Limbricht voort te zetten, een veel groter gebied. Als veldbode zag hij erop toe dat de veeboeren hun vee volgens de afspraken lieten grazen op de ‘gemeijnte’, de heide voor gemeenschappelijk gebruik. Hij regelde waar en wanneer het vee na de oogst op de akkers mocht grazen. Als iemand zonder toestemming veel hout kapte, niet alleen voor eigen gebruik, moest mijn vader hem een boete geven. Ook jagen was verboden; dat was een voorrecht dat alleen de hoge adel, zoals de kasteelheer, genoot. Zij jaagden op

everzwijnen en herten. Voor de lagere adel was er het klein wild.

Mijn hele jeugd was mijn vader zolang de zon op was op de heide te vinden. De weinige vrije uren die hij had, bewerkte hij wat geërfd akkerland met een zwager. Als ik hem wilde zien moest ik mee de heide op.

Bij het eerste daglicht stonden we op, nog voor moeder wakker was. Stilletjes kleedden we ons aan. Vader sneed een paar plakken roggebrood af, pakte een homp kaas en een stuk worst, en wikkelde alles in een doek. Naast elkaar liepen we de weg af, langs de akkers over de veeweggetjes, naar waar de ongerepte heide begon. De lucht voelde zo vroeg op de ochtend krakend fris aan, het nog bleke zonlicht verlichtte de mistflarden die van het landschap opstegen en kleurde ze gelig. Dauwdruppels blonken op de frisgroene halmen van de graspollen.

Al die uren op het veld wisselden we geen woord. Af en toe wees mijn vader me op een plant die eerder bloeide dan gebruikelijk of een diepbruine harige rups waar ik niet op mocht stappen. Ik volgde zijn blik naar een buizerd die zich hoog in de lucht wendte, liet vallen en weer omhoogkwam als een waterstraal in een fontein. Hij kon neerhurken bij de nederigste groeisel die zich tussen de wortels van de hei bevonden. Een eenvoudige grashalm, geelgroen en onopvallend, kon hij omhooghouden en bestuderen, net zo lang tot ik er ook het bijzondere van inzag. De spriet veranderde voor mijn ogen in een perfecte scheut groen, met langgerekte nerven, uitlopend in een punt, gemaakt om met de stevigste winden mee te wuiven zonder te breken of beschadigen.

De tijd die verstreek verzonk in hem, in de lucht boven hem losten zijn gedachten op. Toch leek hij geen moment te vergeten dat ik naast hem liep. Het zwijgen bracht geen verwijdering. Het was genoeg om samen te lopen – zijn stappen groot en traag, de mijne kleiner en sneller om hem bij te houden. Het was genoeg om dezelfde lucht in te ademen, dezelfde grond onder onze voeten te voelen.

Je hebt mensen die alles in woorden moeten vatten voor ze er zelf in kunnen geloven. Het andere slag laat de gebeurtenissen tot zich komen en draagt ze met zich mee. Dat zie je in hun ogen en aan hun gebaren. Als we een watersalamander uit een vennetje zagen wegschieten, kon mijn vader even schielijk naar me kijken, met een lichtje in zijn ogen, en dan was alles gezegd.

Op de Graetheide telde hij het vee wanneer het aantal leek af te wijken van waar cijns voor betaald werd. Hij stak zijn hand op naar het ganzenmeisje dat alle ganzen van het dorp over de heide liet lopen. Bij de ene boer controleerde hij of de omheining van zijn akkerland, die hij op zijn gebod had moeten bouwen, stevig genoeg was om vee tegen te houden. Een andere boer, die het niet zo nauw nam met de vereiste periode van braakligging, sprak hij aan op de erwten die hij er voor eigen gebruik op liet groeien.

Rond het middaguur zochten we een plekje op een heuvelrug, beschut tegen de wind, om uit te rusten. Ik keek opzij en zag mijn vader onverstoorbaar in de verte turen. Met samengeknepen ogen tegen de zon speurde hij over het uitgestrekte weefsel van heidevelden, een enkele eenzame boom en het donkerpaars van bloeiende zomerheide. Hier en daar stonden groepjes koeien, er liep een enkele geitenhoeder. Het landschap was elke dag hetzelfde, maar hij kreeg er nooit genoeg van. Als ik dat hardop had gezegd, zou hij hebben geprotesteerd, en dan zou hij nog gelijk hebben ook. Niets was een dag hetzelfde. Als je er oog voor had kon je zien dat het licht, de kleuren en de begroeiing van deze streek elk moment anders zijn.

Hij knoopte de doek open, spreidde hem op de grond uit en schikte er met zorg het brood, de kaas en de worst op, en we begonnen te eten.

Ik kan hem zonder moeite voor me zien, die wat gedrongen man met zijn oplettende blik. Intussen ben ik ouder dan hij toen hij stierf.

In het voorjaar van 1630 liepen mijn ouders, Catharina, Peter en ik langs wat hoeven, woonhuizen en een herberg naar de ingang van kasteel Limbricht. We woonden nog maar anderhalve week in het dorp en iedereen in de omgeving was uitgenodigd om naar de opening van het kasteel te komen. Na ruim acht jaar bouwen was het af.

Vandaag was de eerste keer dat we de dorpingen bij elkaar zouden zien, en dat zij ons zagen. We hadden nog geen mogelijkheid gehad om als gezin naar de kerk te gaan, want het gereed brengen van de woning had al onze tijd opgeslokt. Mijn moeder was op van de zenuwen.

‘Stop dat haar in je mutsje,’ beet ze Catharina toe.

Mijn zus propte de haarlokken die er, waarschijnlijk opzettelijk, uit piepten er met zichtbare tegenzin in.

We kwamen aan bij een brede gracht, met eroverheen een brug met drie bogen die naar een voorburch leidde. De burch had hardstenen schietsleuven aan de buitenkant en vormde een half vierkant met een toegangspoort. Er stond een flinke groep mensen te praten.

‘Hé kijk, het is nog niet helemaal af,’ zei ik en ik wees naar de rechterzijde van de poort, waar nog maar een klein stuk muur stond.

‘Stil nou toch,’ zei moeder.

Peter, zeven jaar oud, droeg zijn zondagse boezeroen. Mijn vader had zijn nette vilten hoed met brede rand op zijn hoofd. Moeder had haar arm in de zijne gehaakt, verlegen onder de nieuwsgierige blikken die ons werden toegeworpen. Gelukkig ging de meeste belangstelling van de dorpingen uit naar het kasteel.

‘Wat is dat, papa?’ vroeg Peter. Hij keek vol bewondering naar de gevelsteen die boven de poort was ingemetseld.

‘Dat zullen de familiewapens van de Van Breylls en Van Eynattens zijn,’ zei vader, ‘die wonen hier.’

We liepen eronderdoor en kwamen uit op een enorm voorplein geplaveid met lichtgekleurde stenen, waar nog meer mensen en een bataljon soldaten stonden. Vanaf deze kant was te zien dat de voorburcht paardenstallen en werkplaatsen herbergde. Een grote voorraadschuur stak een stuk naar voren en nam de meeste ruimte in. Naast het melkhuis liep een volgende brug over een brede gracht naar het kasteel, dat op een flinke verhoging in het landschap was gebouwd. Vanuit de wijde omtrek was het te zien.

Het was duidelijk dat het uit baksteen opgetrokken kasteel moest imponeren – niet alleen de andere machthebbers in de omgeving die de vrije Rijksheerlijkheid Limbricht het liefst zouden willen inlijven, maar ook de dorpelingen zelf. Het bouwwerk stond symbool voor de macht die de kasteelheer over hen had. De boeren moesten twee tiende van hun oogst aan de kasteelheer afstaan en hem ook een flinke pacht betalen als de grond zijn eigendom was, wist ik van mijn vader. Goedbeschouwd was dit slot van hun centen gebouwd, maar de mensen keken allemaal vol ontzag naar de statige ramen en deuren.

Op het voorplein hingen banieren in rood, azuurblauw en goud, de kleuren van de Van Breylls. Ook aan de barokke torenspits van het kasteel wapperde een vlag met het familiewapen. Het dorp Limbricht viel, met het ernaast gelegen gehucht Einighausen, onder het gezag van baron Nicolaas van Breyll.

Bedienden gingen rond met dienbladen met stapels gekonfijte vruchten en lindebloesemlimonade voor de kinderen, de rest kreeg een glaasje jenever aangeboden. Ik accepteerde als volwassen vrouw de jenever, wat me op een afkeurende blik van mijn moeder kwam te staan, maar mijn vader klonk zijn glas tegen het mijne.

Er klonk trompetgeschal. Soldaten gebaarden dat we door mochten lopen naar de tweede brug, die op zijn beurt uitkwam op een kleiner plein. Er was niet voor iedereen plek, de meeste

mensen moesten net als wij op de brug blijven staan. Vader nam Peter op zijn schouders zodat hij iets kon zien.

Nadat er een tweede keer op trompetten werd geblazen, verscheen Nicolaas van Breyll op de hoge bordestrap. Hij was uitgedost in een gesneden wambuis met volumineuze mouwen en een platte kraag, een korte Spaanse pofbroek met lange laarzen en een zwierige hoed met een brede rand en een struisvogelveer. Zijn vrouw, barones Maria van Eynatten, droeg een weelderige jurk van zachtgele glanzende stof met een lage hals. Haar haar was hoog boven het voorhoofd opgewerkt in een kanten kapje, pijpenkrullen vielen langs haar gezicht. Ik had nog nooit zoiets gezien. Onwillekeurig keek ik opzij naar Catharina, die haar ogen uitkeek.

Er stonden ook kinderen op het bordes, even vorstelijk gekleed als hun ouders.

‘Dat is hun dochter Maria en hun zoon Herman Winand,’ zei vader, ‘en die kleine meisjes die achter hun moeder staan zijn de tweelingzussen Elisabeth en Johanna.’

De baron richtte het woord tot de menigte.

‘Het is volbracht,’ dacht ik te verstaan, en ‘... onze vrijheid verdedigen.’

De rest van zijn woorden waren voor ons, achteraan op het plein, niet te verstaan, maar terwijl hij sprak gebaarde hij krachtig met zijn handen en zijn gezicht stond triomfantelijk. Op een gegeven moment leek hij uitgesproken en werd er van ons verwacht dat we onze handen hieven voor een driewerf hoera.

‘Hoera!’ juichten Catharina en Peter.

Toen ik naar hun opgetogen gezichten keek, welde er een plotselinge eenzaamheid in me op die ik niet kon thuisbrengen. Toen al had ik gemengde gevoelens bij de vlaggen en de vaandels, de praal en de opsmuk, maar ik had er nog geen woorden voor. Zoals zo vaak in een mensenleven wordt maar langzaam duidelijk wat we al in de onderstroom dachten waar te nemen – en dan is het niet zelden te laat.

Ruim veertig jaar na die feestelijke opening bevind ik me in de krochten van al die weelde. Hierbinnen, in de tongewelven van de kerker, kan ik de oude resten van de eerste burcht waarop het kasteel gebouwd is goed onderscheiden. Het afgevlakte kiezel metselwerk van de fundamenteën steekt scherp af tegen de mergelstenen bovenbouw. Ook toen stond de burcht op een motte, een kunstmatig opgeworpen heuvel. In vroeger eeuwen stonden er mannen op een voordelige hoge positie het dorp te verdedigen. Het merendeel van mijn leven heb ik geleid met dat kasteel op de achtergrond als demonstratie van de macht.

We stapelen alles in het leven op elkaar, zoals je een nieuw kasteel op een oude mottenburcht kunt bouwen. Het nieuwe vloeit uit het vorige voort. Er bestaat geen gebeurtenis die uit het niets komt, die op zichzelf staat – altijd is er een lijn te ontdekken naar iets ervoor, hoe onafgebakend of ijl ook. Het kan een gedachte zijn, een voornemen, een idee, meer niet.

Dat ik hier nu zit, als een muis in de val, heeft zijn wortels al tientallen jaren eerder. Het is terug te voeren op talloze voorvallen en keuzes. Als wat eraan voorafgaat genoeg gewicht heeft, is er nog maar een enkel incident nodig om te zorgen dat alles bij elkaar wordt opgeteld en grote gevolgen heeft. Ik ben me er goed van bewust dat mijn scherpe tong en mijn waarheidsliefde mijzelf en anderen vaak in gevaar hebben gebracht. Maar wie kan een mens anders zijn dan wie hij is?

In deze ruimte, waarin ik van de linker- tot aan de rechtermuur negen stappen kan zetten, is die neiging om me uit te spreken als nooit tevoren in mij opgeveerd. Dat komt – ik kan me hier nauwelijks bewegen. Wanneer ik voorheen boosheid over het een of ander in me op voelde borrelen, kon ik altijd aan de drang tot bewegen gehoorzamen. Over de hei en door het bos lopen, dat is het enige wat mij helpt. Ik kom tot rust door de cadans, de trance van de herhaling van de ene voet voor de andere, de ademhaling die er gaandeweg mee in lijn komt.

Adem en voeten werken samen, verhouden zich tot elkaar, nemen een ritme aan. Gedachten weten niet door dat pact heen te dringen. De woede zakt.

Een stilte welt in me op die me tegelijk kalm en opmerkzaam maakt. Eerst bereiken geluiden me: die van vogels, insecten, mijn voeten die de grond raken, wind die door gebladerte of kale takken ruist. Dan registreer ik het licht, dat soms helder is zonder scherp te zijn en soms zo schel en reikend tot de laatste uithoek dat alle details bijna te veel zijn om in me op te nemen. Ik zie de nabije grashalmen en de verste glooiing van het land, een springende haas of vluchtende ree, en de hemel erboven. De lucht is verzadigd van de honinggeuren van bloemen of vermengd met de geur van aarde en brak water als het geregend heeft. Ik bekijk de klaarheid van het water in de stroompjes, dat andere keren juist groen en metalig is.

Het besluit om te gaan lopen ontstaat nooit in mijn hoofd, altijd in mijn lichaam. Rusteloos word ik, en beweeglijk. Alleen de monotonie van voeten en adem kan die groeiende onrust dempen. Ik kon de blaren op mijn voeten lopen over de Graetheide en later ook in het Limbrichterbos en nóg willen doorgaan.

Als ik al die duizenden kilometers niet onder mijn voetzolen had gekregen, had ik de orde nog meer verstoord en mijn stem nog harder laten horen. Dan waren ze me op mijn veertigste al als heks komen halen.